

КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ МАКСА МОРА ТА НОВА ПАРАДИГМА ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОСВІД ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

THE CONCEPT OF MAX MORA TRANSHUMANISM AND THE NEW PARADIGM OF HUMAN RIGHTS: THE EXPERIENCE OF PHILOSOPHICAL AND LEGAL UNDERSTANDING

Фальковський А.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інститут публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка»

Хажинський Р.М., магістр права, адвокат

У статті проаналізовано вплив ідей трансгуманізму та його найбільш яскравого представника Макса Мора на формування нової парадигми прав людини. Однією з особливостей сучасного філософсько-правового дискурсу є акцентуація на можливості становлення та розвитку нового покоління прав людини, яке знаменує розширення можливостей щодо розпорядження своєю тілесністю та свідомістю.

Автори приходять до висновку про те, що формування нового покоління прав людини, а в більш загальному вигляді – нової парадигми прав людини, пов'язується зі зміною світогляду, появи та утвердженням в масовій свідомості певних ідей, уявлень, концепцій. Зі зміною соціокультурного контексту змінюється і правова реальність, трансформуючись під реалію духовного та матеріального буття. Висування ідей трансгуманізму вплинуло на правову реальність, і в кінцевому підсумку призвело до становлення нової парадигми прав людини, яку ми можемо спостерігати у наш час.

Наголошуючи на важливості особистої відповідальності та етичних міркувань – М. Мор заохочує читачів критично мислити про роль технологій у самоперетворенні особистості та брати активну участь у формуванні напрямку технологічного прогресу.

Встановлено, що трансгуманізм – це неперервний процес розвитку, в якому людина намагається перевершити свої обмеження та досягти нових висот. Ідеї Макса Мора про можливості трансгуманізму є важливим кроком в цьому процесі, оскільки вони звертають увагу на те, що наука та технології можуть допомогти зробити наше життя кращим та більш ефективним.

Отже, Макс Мор є одним з найвідоміших та впливовіших представників трансгуманізму. Його ідеї та думки про можливості трансгуманізму стають все більш актуальними у сучасному світі, де наука та технології забезпечують безмежні можливості для покращення людського життя. Незважаючи на критику трансгуманізму, цей світоглядний напрямок продовжує набирати обертів та здобувати все більше прихильників, оскільки пропонує нові шляхи для досягнення більш розвиненого стану людського розвитку. В світі ідеї трансгуманізму вдосконалюються в міжнародному та національному праві певних країн світу та мають значний вплив на формування нової парадигми прав людини.

Ключові слова: трансгуманізм, права людини, Макс Мор, свідомість, світогляд, евтаназія, покоління прав людини, суспільство.

The article analyzes the influence of the ideas of transhumanism and its most prominent representative, Max More, on the formation of a new paradigm of human rights. One of the features of the modern philosophical and legal discourse is the emphasis on the possibility of the formation and development of a new generation of human rights, which marks the expansion of opportunities to dispose of one's body and consciousness.

The authors come to the conclusion that the formation of a new generation of human rights, and more generally, a new paradigm of human rights, is associated with a change in worldview, the appearance and confirmation of certain ideas, ideas, and concepts in the mass consciousness. With the change of the socio-cultural context, the legal reality also changes, transforming into the realities of spiritual and material existence. Advancing the ideas of transhumanism influenced the legal reality, and ultimately led to the formation of a new paradigm of human rights that we can observe in our time.

Emphasizing the importance of personal responsibility and ethical considerations, M. More encourages readers to think critically about the role of technology in the self-transformation of the individual and to take an active part in shaping the direction of technological progress.

It has been established that transhumanism is a continuous process of development in which a person tries to overcome his limitations and reach new heights. Max More's ideas about the possibilities of transhumanism are an important step in this process, because they draw attention to the fact that science and technology can help make our lives better and more efficient.

So, Max More is one of the most famous and influential representatives of transhumanism. His ideas and thoughts about the possibilities of transhumanism are becoming more and more relevant in today's world, where science and technology provide endless opportunities to improve human life. Despite the criticisms of transhumanism, it continues to gain momentum and gain more supporters because it offers new ways to achieve a more advanced state of human development. In the world, the ideas of transhumanism are being improved in the international and national law of certain countries of the world and have a significant impact on the formation of a new paradigm of human rights.

Key words: transhumanism, human rights, Max More, consciousness, worldview, euthanasia, generation of human rights, society.

Постановка проблеми. Однією з особливостей сучасного філософсько-правового дискурсу є акцентуація на можливості становлення та розвитку нового покоління прав людини, яке знаменує розширення можливостей щодо розпорядження своєю тілесністю та свідомістю. В цьому контексті є дуже корисним визначити ідеї видатного американського вченого, філософа, одного з найвідоміших трансгуманістів сучасності Макса Мора. Незважаючи на те, що ім'я Макса Мора та його ідеї є дуже впливовими в сучасному філософсько-правовому дискурсі, роль його трансгуманістичної концепції в становленні нової парадигми прав людини залишається актуальною науковою проблемою, яка потребує ретельного та всебічного дослідження.

Мета статті. Метою нашого дослідження є визначення відображення ідей трансгуманізму М. Мора на нову парадигму прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція Макса Мора практично не знайшла відображення в працях сучасних українських вчених. Окремі аспекти проблематики нашого дослідження були розглянуті в працях В. Вовка, Н. Капустіної, Н. Ніколаєнко, С. Пилипенко, Т. Розової, Н. Терлецької, А. Шоркіна. Водночас, праці вказаних авторів не були присвячені безпосередньо концепції трансгуманізму Макса Мора. Велике значення для нашого дослідження мають погляди вчених, що досліджували покоління прав людини, а також перспективи становлення нових прав людини в сучасному соціокультурному просторі. Серед сучасних українських вчених розвиток цієї проблематики знайшов відображення в працях таких вчених як: В. Бігун, О. Гришук, Д. Гудима, Н. Крестовська, А. Поліщук, С. Рабінювич, П. Рабінювич та інші.

Саме поняття трансгуманізму зародилося в середині 20-го століття, його коріння можна дослідити ще

в античній філософській думці, де вже існували ідеї про поліпшення людського розуму та тіла [1]. В 1957 році, діджитал-художник Джуліан Хаксли вперше вжив термін «трансгуманізм» у своїй праці: «Нові бутліки для гуманізму». Однак, справжній розвиток трансгуманізму розпочався з 90-х років минулого століття завдяки роботам відомих футурологів, таких як: Рей Курцвейл [2] та Макс Мор [3]. Вони зосередили увагу на можливостях біотехнологій, нанотехнологій та інформаційних технологій для досягнення головної мети трансгуманізму – поліпшення людської природи та інтелектуальних можливостей.

Вважаємо, що ідеї трансгуманізму не є відірваними від тенденцій у правовому розвитку, вони в повній мірі є складовою нової парадигми прав людини, що формується в наш час. Грнями цієї нової правової реальності є закріплення, як в міжнародному праві, так і в законодавстві окремих країн світу нового образу людини-суб'єкту, що може вільно розпоряджатись власною тілесністю, змінювати її контури та навіть визначати час своєї смерті завдяки евтаназії, а також вдосконалювати, посилювати та змінювати світоглядний простір шляхом використання штучного інтелекту та віртуальної реальності.

Існує доволі дискусійна думка про те, що трансгуманістичний образ людини зазнає найбільшого правового відображення в країнах, в яких спостерігається відхід від традиційних релігійних факторів, а населення, в більшості випадків, демонструє невелику прихильність до релігійного світогляду. Водночас, трансгуманістичні ідеї не обов'язково вступають в контраверсію з ідеологією нових релігійних течій, іноді вони вкладаються в уявлення про людину – релігій, формування догматики яких, відбулось за стародавні часи. Прикладом можуть бути релігійні ідеї розділення суспільства більш ніж на дві статі, можливості їх зміни протягом життя людини, що притаманні індуїзму, джайнізму та буддизму. Вказані ідеї знайшли правове закріплення в правовій доктрині сучасної Індії.

Традиційно формування нового покоління прав людини, а в більш загальному вигляді – нової парадигми прав людини, пов'язується зі зміною світогляду, появи та утвердженням у масовій свідомості певних ідей, уявлень, концепцій. Зі зміною соціокультурного контексту змінюється і правова реальність, трансформуючись під реалії духовного та матеріального буття. Висування ідей трансгуманізму вплинуло на правову реальність, і в кінцевому підсумку – призвело до становлення нової парадигми прав людини, яку ми можемо спостерігати у наш час.

Ми частково погоджуємось з точкою зору Н. Капустиної: «Трансгуманізм приходить на зміну теоріям і світогляду «старої», «традиційної», «природної» людини, але успадковує ідеї людської могутності та самовдосконалення. Основні завдання сучасного трансгуманізму полягають у тому, щоб утримати базові наміри новоевропейської цивілізації, але надати їм іншої спрямованості» [5, с. 44]. Водночас, в сучасному вигляді трансгуманізм породжує новий образ людини, що є відмінним від образів людини, створених в межах Модерну, а також в деяких рисах – і Постмодерну. Трансгуманістичний образ людини – це образ людини, що має практично безмежні права по вдосконаленню своєї тілесної природи, а також може змінювати її. Також трансгуманізм маніфестує новий зв'язок між тілом людини та її свідомістю. Трансгуманізм – це філософська течія, яка вважає, що людина повинна використовувати наукові досягнення, технології та інженерію, щоб покращити свої фізичні та розумові здібності. Це означає, що трансгуманісти вірять у можливість зміни генетичної спадковості, продовження життя та збільшення інтелекту за допомогою новітніх технологій.

Своєрідним породженням гуманізму є виникнення нової парадигми прав людини, яка формується завдяки утвердженню соматичних прав. В. Вовк зазначає: «З одного боку, я маю право на розпорядження своїм тілом, на власну зовнішність, а з іншого – мій вибір, моя інакшість». Цей взаємозв'язок самовласності й толерантності є продуктом плюралістичного осмислення проблем тіла та тілесності. У межах плюралістичного розуміння тіла (на відміну від нормативістського) неактуальною є ідея союзу душі й тіла, натомість особливого акцентування набуває ідея «радикального конструктивізму», направлена на децентралізацію влади над тілом, що й стало основним інструментом утвердження культурного багатоманіття. Це є своєрідним протестом проти обезличувальної природи права в сучасному його вигляді, оскільки в позитивному праві зникає «особистість», поступаючись «особі». Соматичні права є правом особистості на своє тіло» [6, с. 70].

Макс Мор є засновником і головним редактором журналу “H+ Magazine”, який зосереджується на питаннях трансгуманізму та його впливу на суспільство. Крім того, Мор – активний пропагандист трансгуманізму, який виступає на різних конференціях та заходах, де визначає про переваги використання технологій для покращення людської природи. Одні з найбільш радикальних з точки зору мініфестування ідей трансгуманізму викладені в статті Max More (Макса Мора) “Technological Self-Transformation: Expanding Personal Extropy”. Погляди цього відомого мислителя сучасності мають значне наукове та практичне значення для розвитку концепції прав людини та їх практичного закріплення в міжнародному праві та законодавстві окремих країн.

У вище згаданій статті філософ Макс Мор досліджує концепцію особистої самотрансформації за допомогою технології та потенційні переваги, недоліки такої трансформації. Мор стверджує, що люди мають природне бажання вдосконалюватися, і що технології можуть бути цінним інструментом у досягненні цієї мети. Він припускає, що технологічна самотрансформація може збільшити особисту екстропію, або ступінь, до якої можна розширити інтелект, креативність і життєву силу індивіда [7]. Крім того, Мор досліджує потенційні переваги генної інженерії та технологій продовження життя, які потенційно можуть дозволити людям жити довше та здоровіше [7].

Однак Макс Мор також визнає потенційні ризики, пов'язані з технологічною самотрансформацією, наприклад, можливість створення соціальної та економічної нерівності між тими, хто може дозволити собі новітні технології, і тими, хто не може. Він також вважає, що існують потенційні непередбачені наслідки та необхідність етичних міркувань при використанні технологій для зміни людських рис [7].

Макс Мор у своїй статті наголошує на важливості особистої відповідальності та саморефлексії в процесі технологічної самотрансформації. Він припускає, що люди повинні уважно розглянути потенційні переваги та недоліки використання технологій для того, щоб модифікувати себе та взяти активну роль у формуванні напрямку технологічного прогресу [7]. Отже, стаття Мора також торкається концепції трансгуманізму, яка є переконанням, що люди можуть і повинні використовувати технології, щоб подолати обмеження людського стану [7]. Мор стверджує, що трансгуманізм – це не відмова від людських цінностей, а радше розширення людського потенціалу та дослідження нових можливостей для особистого зростання та розвитку [7].

Однією з ключових питань статті Мора є ідея про те, що технологія може бути використана для збільшення особистісної екстропії, яку він визначає як ступінь, до якої можна розширити інтелект, креативність і життєву силу

індивіда [7]. Використовуючи технології для покращення когнітивних здібностей, фізичної працездатності та емоційного благополуччя, люди можуть збільшити свою особисту екстропію та покращити загальну якість життя.

Загалом стаття Мора містить спонукаючий до роздумів аналіз потенційних переваг і ризиків використання технологій для зміни людських рис. Наголошуючи на важливості особистої відповідальності та етичних міркувань, Мор заохочує читачів критично мислити про роль технологій у самоперетворенні особистості та брати активну участь у формуванні напрямку технологічного прогресу.

У той час як стаття Макса Мора «Технологічна самотрансформація: розширення персональної екстропії» наводить переконливі аргументи на користь переваг використання технологій для покращення людських здібностей, деякі критики висловлюють занепокоєння щодо потенційних ризиків і недоліків такої самотрансформації.

Філософ Сьюзен Шнайдер стверджує, що прагнення до трансгуманізму та технологічної самотрансформації може призвести до втрати людської ідентичності та стирання меж між людьми та машинами [8]. Вона припускає, що існує небезпека надмірної залежності від технологій і що використання технологій для зміни людських рис може призвести до небажаних наслідків і негативних результатів. Подібним чином філософ Пітер Сінгер стверджував, що прагнення вдосконалити людину за допомогою технологій може посилити існуючу соціальну та економічну нерівність і призвести до антиутопічного майбутнього, де лише заможні матимуть доступ до новітніх технологій [9]. П. Сінгер вважає, що замість того, щоб зосереджуватися на індивідуальному покращенні, ми повинні працювати над вирішенням суспільних проблем і покращенням якості життя для всіх людей.

Акцент Макса Мора на особистій відповідальності та саморефлексії в процесі технологічної самотрансформації узгоджується з принципом індивідуальної автономії та самовизначення, який є ключовим елементом права прав людини. UDHR визнає право людей робити власний вибір і здійснювати контроль над своїм життям, і це включає можливість використовувати технології для підвищення особистих здібностей і покращення загальної якості життя.

Проте важливо зазначити, що ВДПЛ також вказує важливість соціальних та економічних прав, таких як право на охорону здоров'я, освіту та достатній рівень життя. Ці права спрямовані на те, щоб усі люди мали доступ до ресурсів і можливостей, необхідних для повноцінного та гідного життя. Прагнення до технологічної самотрансформації, хоча й потенційно корисне для індивідуального добробуту, може не вирішити ці ширші проблеми соціальної та економічної нерівності.

Ідеї трансгуманізму мають певне відображення як у міжнародному праві, так і в законодавстві певних країн світу. На думку В. Вовк, кінець ХХ століття й теперішній час досить щедри на нормативні документи, які регулюють соматичні права. В сучасному європейському правовому просторі є Конвенція про захист прав і гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини (прийнята Радою Європи 1997 року), у положеннях якої прописані норми з біотехнологічної області (Стаття 2: «Інтереси та благополуччя окремої людини превалюють над виключними інтересами усього суспільства або науки»). Також є низка нормативних документів, що регулюють окремі категорії соматичних прав: резолюція ЕКОСОП (Економічна та Соціальна рада ООН) 2001/39 від 26 червня 2004 року «Генетична конфіденційність і недискримінація», резолюція Комісії з прав людини ООН 2003/69 від 25 квітня 2003 року тощо [6, с. 70].

Незважаючи на те, що ідеї, викладені в статті Мора, прямо не відображені в законодавстві жодної європейської країни, зростає визнання необхідності вирішення етичних і соціальних наслідків використання технологій для зміни рис людини. Стаття Макса Мора «Технологічна самотрансформація: розширення персональної екстропії» пропонує унікальний погляд на взаємозв'язок між технологією та правами людини. Водночас, в законодавстві більш ніж 30 країнах світу, більшість з яких є європейськими країнами, дозволено евтаназія. Також, в більшості країн світу закріплена можливість зміни статі, пересадки органів, заповідання тіла у разі раптової смерті для донорства органів.

В останні роки зростає визнання важливості розгляду етичних і соціальних наслідків використання технологій для зміни людських рис. Оскільки технології продовжують розвиватися та з'являються нові можливості, важливо враховувати потенційний вплив на людську гідність, автономію та рівність, які є основними принципами прав людини. Акцент Макса Мора на особистій відповідальності та саморефлексії в процесі технологічної самотрансформації узгоджується з принципами індивідуальної автономії та самовизначення, які є основою прав людини. У той же час його дослідження потенційних ризиків і недоліків використання технологій для зміни людських рис підкреслює необхідність ретельного розгляду потенційних впливів на ширші питання соціальної та економічної нерівності.

Стаття Макса Мора пропонує унікальний погляд на зв'язок між технологіями та правами людини, що спонукає до роздумів. Його актуальність для сучасного етапу прав людини полягає в дослідженні потенційних переваг і ризиків використання технологій для зміни людських рис, а також у необхідності ретельного розгляду етичних і соціальних наслідків такого використання.

Також, дуже цікавою є думка про те що складовою соматичних прав людини є інформаційні права, а також різноманітні права людини пов'язані з використанням штучного інтелекту. Б. Довгань і Т. Михайліна справедливо зазначають про те, «що штучний інтелект є новою своєрідною формою життя, а це вимагає її нормативного визнання як суб'єкта правовідносин, що веде за собою необхідність визначення правосуб'єктності: регламентацію правового статусу, перелік прав та обов'язків, обсяг відшкодування збитків за завдану матеріальну шкоду тощо» [10, с. 173].

Отже, ідеї, викладені у статті Макса Мора, є цінним внеском у дискусію навколо розвитку сучасного етапу прав людини, становлення нової парадигми прав людини, що формується у наш час.

Висновки. Трансгуманізм – це неперервний процес розвитку, в якому людина намагається перевершити свої обмеження та досягти нових висот. Ідеї Макса Мора про можливість трансгуманізму є важливим кроком в цьому процесі, оскільки вони звертають увагу на те, що наука та технології можуть допомогти зробити наше життя кращим та більш ефективним.

Макс Мор є одним з найвідоміших та впливовіших представників трансгуманізму. Його ідеї та думки про можливість трансгуманізму стають все більш актуальними у сучасному світі, де наука та технології забезпечують безмежні можливості для покращення людського життя. Незважаючи на критику трансгуманізму, він продовжує набирати обертів та здобувати все більше прихильників, оскільки вона пропонує нові шляхи для досягнення більш розвиненого стану людського розвитку. В світі ідеї трансгуманізму вдосконалюються в міжнародному та національному праві певних країн світу та мають значний вплив на формування нової парадигми прав людини

ЛІТЕРАТУРА

1. Hughes, J. (2004). *Citizen Cyborg: Why Democratic Societies Must Respond to the Redesigned Human of the Future*. Westview Press.
2. Kurzweil, R. (2005). *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. Viking Press.
3. More, M. (1993). Technological self-transformation: Expanding personal extropy. *Extropy*, 10, 15–24.
4. Huxley, J. (1957). *Transhumanism. New Bottles for New Wine*. Harper & Brothers.
5. Капустіна Н. Б. Філософія трансгуманізму: історія формування ідей Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал 2017. № 20. с. 42–45.
6. Вовк В.М. Соматичні права як кластер юридичних гарантій «самовласності» в контексті трансгуманізму. Філософські та методологічні проблеми права. 2020. № 2.
7. More, M. (2005). Technological self-transformation: Expanding personal extropy. In A. H. Teich, S. D. Nelson, & S. J. Goodman (Eds.), *Science and technology in a global society* (pp. 71–82). John Wiley & Sons.
8. Schneider, S. (2019). *Artificial you: AI and the future of your mind*. Princeton University Press.
9. Singer, P. (2001). *One world: The ethics of globalization*. Yale University Press.
10. Довгань Б., Михайліна Т. Цифрові права людини четвертого покоління крізь призму трансгуманізму. *Підприємництво, господарство і право* 2021. № 1. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/31.pdf>